

DEVİRİM VE İSTİHBARATÇI: BİR EL KİTABI

Çağatay BALCI

Kafkas Stratejik Araştırmalar Merkezi

Ankara, 2017

Telif Hakkı

Copyright 2017 Kafkas Stratejik Araştırmalar Merkezi (KAFKASSAM). Bu eserin bütün hakları saklıdır.

Bu eser KAFKASSAM'ın izni olmadan çoğaltılamaz. Eserde ortaya konan görüşler yazara aittir.

Kafkas Stratejik Araştırmalar Merkezi

Dr. Mediha Eldem Sok. 41/3

Kızılay/ANKARA

<http://www.kafkassam.com>

DEVİRİM VE İSTİHBARATÇI: BİR EL KİTABI

Önsöz

Devrim denince çoğumuzun aklında ilk etapta siyasal çağrışımlar yankı bulur. Öyle ki, devrimi neredeyse siyasal imgeler ile özdeşleştirmişizdir. Şüphesiz, bu durumun oluşmasında gerek yaşadığımız ülkedeki sol jargonun gerekse siyasi tarih bağlamında örneklerini gözlemlediğimiz ya da öğrendiğimiz süreçlerin büyük etkisi söz konusudur. Peki bu imgesel evreninin ötesinde devrimin diğer çağrışımları nelerdir? Örneğin teknolojik ya da bilimsel gelişmeleri bu sınıfta değerlendirebilir miyiz? Ya da toplumsal evrim ve dönüşüm süreçlerini de bu açıdan ele alabilir miyiz?

Var olanın yerine yeninin ihdas edilmesi olarak algıladığımız her değişimi esasen devrim olarak tanımlamak mümkündür. İster bilimsel ve teknolojik anlamda hayatımızda yepyeni bir süreci başlatsın isterse toplumsal yapımızı temelden etkileyecek değişimleri ortaya çıkarsın, bu gelişmelerin ortak başlığını devrim olarak belirlemek yanlış olmayacaktır. Çünkü anılan süreçlerin hepsi insan hayatını ve yaşam biçimini bir şekilde etkilemektedir. Fakat, bu süreçlerin, siyasal imgelemin gölgesinde kalmasını nasıl açıklayabiliriz? Bu durum yalnızca algısal bir etkiden mi ibarettir?

Esasen, devrimin siyasal imgelem ağırlığını kapsayıcılığı ile açıklayabilmek mümkündür. Siyasal devrimler, çerçeve koyucu ve sınır çizici nitelikleri dolayısıyla bilimsel/teknolojik ve toplumsal değişim süreçlerinin de bağlam, imkan ve vizyonlarını belirler. Bir bilimsel/teknolojik gelişmeyi ya da toplumsal dönüşümü, siyasal çerçevede dışında düşünebilmek mümkün değildir. Şayet, tüm bu süreçlerin rotasını siyasal dinamikler belirlemekte ve etkilemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada devrim sözcüğü ile siyasal imgelem kastedilecektir.

Devrimin kavramsal ve algısal boyutunu inceleme aşamalarından bir tanesi, bu süreçlerin özneleri ve edilgenleridir. En yalın hali ile bunu “devrimi kim yapar ve devrimden kim etkilenir?” sorusu ile tevil etmek mümkündür. Bu sorunun cevabı, devrimin özünü de ortaya koyar niteliktedir. Genel geçer bir cevap olarak, “devrimi belirli bir topluluk yapar ama devrimden herkes etkilenir” şeklinde ifade edilebilecek bir açıklamanın ötesinde bir somutlaştırma gerekmektedir. Tıpkı, devrimin algısal boyutunda olduğu gibi devrimin özneleri bağlamında da sınırlı çağrışım söz konusudur. Devrimin özneleri tahayyül edildiğinde, siyasal önderler, siyasal partiler, legal ya da illegal devrimci gruplar, kitle ve ordu

gibi bir dizi aktör akla gelmektedir. Oysa bunlar arasına, ticari, bürokratik ve yabancı müdahale boyutlarını da dahil etmek gerekmektedir. Devrim süreçleri genellikle bu öznelere eşgüdümlü ya da hiyerarşik hareketleri ile gerçekleşir. Devrimlerin başarıya ulaşmasında bu durum en önemli koşullardandır.

Bu noktada, etkisi büyük oranda göz ardı edilen, bir devrim parametresi olarak görülmekten uzak tutulan hayati bir faktörün mevcudiyeti hissedilmektedir. İstihbarat olgusu, devrim süreçlerinin belki de en kritik faktörü olmasına karşı devrim süreçlerinin incelemesinde çoğu zaman çok sınırlı biçimde dikkate alınan veya tamamen dikkat dışı tutulan bir niteliğe sahip olmuştur. İstihbaratın doğasındaki gizlilik sebebiyle, net ve kesin veri ve yargılara ulaşmanın zorluğu bu durumu ortaya çıkaran temel gerekçedir. Oysa, istihbarat, devrim süreçlerini ve bu süreçlerin seyrini anlamlandırmada eşsiz bir yere ve role sahiptir.

Bu itibarla, bu çalışma, devrim süreçlerinde istihbarat, istihbarat kurumları ve istihbarat personelinin etkileri üzerine odaklanmaktadır. Devrim öncesi ve devrim sonrası süreçlerin kıyasında, devrim süreçlerinin dinamik aşamalarında bu aktörlerin algı, tutum ve fiillerinin yansımaları, akademik/bilimsel açıdan büyük bir yoksunluğun yaşandığı bu alanın bir sebebi olarak olasılıklar üzerine yoğunlaşan bir metod ile ele alınacaktır. Çalışma, akademik bir kaygı ve metodoloji ile gerçekleştirilmiyor olsa da, akademik çalışmaların da faydasını gözetilen bir motivasyon ile oluşturulmaktadır. Bu noktada temel amaç ve kaygı, devrim ve istihbarat başlığında genel bir profil ve kategorizasyon ortaya koymak ve bu konuda Türkçe literatüre katkı sağlayabilmektir.

Çağatay BALCI

Ankara, 2017

GİRİŞ

Devrim süreçlerinde istihbaratın rolünü ve fonksiyonunu tespit etmek, çok farklı unsurları ve parametreleri bir arada ele almayı gerektirir. Kurumsal yapı, rejimin unsurları, psikolojik faktörler, ideolojik algı düzeyi bu faktörlerden bazılarıdır. İstihbarat olarak tek kelimedede ifade ettiğimiz olgu esasen kurum ve bireyin sentezini yansıtmaktadır.”İstihbarat çok başarılı”, “İstihbarat yeterince çalışmıyor”, “İstihbarat zafiyeti mevcut” gibi gündelik yaşamda sıkça işittiğimiz söylemler bu sentezin iki bileşeni olan kurum ve bireyi muhatap almaktadır.

İstihbarat kurumu, bürokratik, idari ve siyasi ilişki ağlarının yansımalarıyla örülü bir içsel ve dışsal çevreye sahiptir. Kurumun bu özelliği, özellikle dış etkilere açıklık durumuna yol açmakta ve bürokratik, toplumsal ve siyasal alanda yaşanan hemen her gelişmeden etkilenmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, bazı durumlarda kurum, bürokratik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin yönlendirici konumunda da olabilmektedir.

Kurumsal bağlamın yanı sıra, kurum mekanizmasının işlerliğini sağlayan bireyin bu anlamdaki işlevi de ikinci bileşenin ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Kurumun iç ve dış bürokratik ilişkileri, toplumsal ve siyasal etkileşim süreçleri içerisinde gösterdiği tutum ve etkilenme düzeyi kurum personelinin doğrudan etki altında olduğu ortaya koymaktadır. Kurum personeli, görev bilincinin yanında sahip olduğu psikolojik formasyon ve karakter dolayısıyla bürokratik, toplumsal ve siyasal gelişmelerin etkisi doğrudan biçimde kendisinde hissetmektedir.

İstihbaratın bu iki bileşeni devrim süreçlerinde çok farklı roller ve işlevler üstlenmektedirler. Öyle ki, bu rol ve işlevler, devrim sürecinin başlangıcını, seyrini ve sonucunu belirleyici bir özelliğe sahiptir. Fakat, bireysel psikolojinin doğru analiz edilebilmesinin aynı zamanda ve büyük oranda kurumsal tutumların genel görünümü açısından net profiller sunması, bu noktada istihbarat personelinin psikolojik durumunun tüm yönleri ile incelenmesi son derece önem arz eden bir durumdur.

İSTİHBARAT PERSONELİ VE DEVRİM

Devrim süreçleri, mevcut rejim ve sistemin tüm unsurlarını ve aktörlerini bütün yönleri ile etkileyen bir güce sahiptir. Mevcut rejimin tüm dinamikleri, devrim süreçlerinde ortaya çıkan sosyo-psikolojik ve sosyo-politik iklimin baskısı ile bünyesinde bir gedik açılmak suretiyle yok oluş, dönüşüm ve yeniden şekillenme evrelerini yaşar. Bunlar, mevcut rejimin kurumları, uygulamaları, paradigmaları ve rejime dair tüm parametrelerin oluşturduğu bir kümeden ibaret durumdadır.

Bu küme içerisinde zikredilen tüm unsurların devrim süreçlerinde yoğun bir etkiye maruz kaldıkları yadsınamaz gerçekliktir. Fakat, bu konuda söz konusu sürecin yönünü ve şeklini belirleyici bir etkiye sahip olan istihbarat personeli ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. İster demokratik, ister otoriter ve totaliter bir rejim yapısı bünyesinde, devrim süreçlerinin şekillenmesinde istihbarat personellerinin ortaya koydukları tutum ve aldıkları pozisyon son derece önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, bu süreç içerisinde istihbarat personeli, görev bilinci, ideolojik köken, karakter yapısı, kurumsal kimliği ve siyasal yapıyı içselleştirme gibi bir dizi psikolojik ve sosyo-kültürel faktörün etkisi ile tutumunu ve davranışlarını belirlemektedir. Bu çerçevede farklı saiklerle oluşan farklı tutum profilleri kendisini göstermektedir.

1-) Mevcut Rejime İlişkin Algı Ve Devrime Yönelik Tutum

İstihbarat personeli, bünyesinde görev yaptığı kurum ve siyasal sistemde, en kritik ve sistemin arka planını tüm hatları ile görerek analiz edebilecek bir konuma sahiptir. İstihbaratçı, ülkesindeki siyasal sistemin esas işlevini ve niteliklerini en iyi gözlemleyebilecek öznelere başında gelmektedir. Bu bağlamda istihbaratçı, söz konusu sisteme yönelik olarak algılamasını ve tutumunu, ortalama vatandaşa nazaran daha sağlıklı bir gözlem sürecinin ardından oluşturmaktadır. Devrim süreçleri bağlamında, istihbaratçının mevcut rejime yönelik olarak sahip olduğu algı bu süreçte sergileyeceği tutumu da büyük oranda belirlemektedir. Bu noktada iki farklı çerçeve ortaya çıkmaktadır.

1.1-) Rejime Bağlı/Rejimi Benimseyen İstihbaratçı

İlk olarak mevcut rejimi tüm yönleri ile benimsemiş olan istihbarat personeli ile başlamak gerekir. Bu profilde, istihbarat personeli, kendi ideolojik kimliğini ve dünya görüşünü en iyi biçimde temsil ettiğine inandığı rejimi korumacı bir refleks ile algılamaktadır. Yüzeysel bir yaklaşımla ele alındığında, bu tip istihbarat personelinin, mevcut rejime yönelik bir devrim sürecine tam anlamıyla mukavemet göstereceği ve karşıt bir tutum alacağı kolayca öngörülebilmektedir. Bu doğrultuda akla ilk gelen faaliyetler, devrim sürecini akamete uğratabilecek örtülü operasyonlar, devrimci hareketin prestijini sarsacak propaganda çalışmaları, kitle psikolojisini sarsacak eylemler, devrimci hareketin öncü grupları ve şahıslarına yönelik takibat ve bertaraf uygulamaları gibi süreçlerdir. Bunlar, klasik ve yüzeysel yaklaşım açısından doğru fakat içinde eksiklik barındıran bir açıklamanın ürünleridir.

İstihbarat personeli, söz konusu klasik karşı koyma yöntemleri ile birlikte, daha uzun vadeli ve daha kapsamlı bir anlayışla da devrim süreçlerine karşı tutumunu ifade edebilir. Devrimci gruplar ile kurulacak temaslar ve bu grupların içine sızılması ve bu yöntemle devrimci hareketin farklı yönleri evrilmesi ya da sönmelenmesi, istihbarat personelin devrim sürecini başarısızlığa götürebilmesine imkan veren durumlardır. Bununla birlikte, devrimci hareketin toplumsal anlamda çok büyük bir destek kazandığı ve yeni rejimin kalıcılığının imkansız hale geldiği süreçlerde istihbarat personeli, içerisinde yer almayı başarabildiği devrimci önder kadro bünyesinde, eski rejimin temel kodlarının devamlılığını ve yeni kurulacak olan devrimci rejimin bu kodları devralmasını örtülü biçimde sağlayabilir. Böylece eski rejim ve istihbarat personelinin benimsediği değerler örtülü biçimde korunmuş ve gelecekte bu değerlerin reel politik gerçekliklerine cevap veremeyen devrimci görüşler karşısında güç kazanması yolu açılmış olacaktır.

1.2-) Rejime Muhalif İstihbaratçı

Her ülkede, kamu kurumlarında görev yapan personeller içerisinde, o ülkenin rejimi ve temel siyasal kodlarını benimsememiş, farklı ideolojik kimliğe sahip gruplar ve kişiler bulunmaktadır. Bu durum demokratik ülkelerde normal olarak algılanırken, otoriter ve totaliter rejimlerde de, esas ideolojik kimliğini gizleme şeklinde mevcuttur. Tabii ki, her kurumda bu durumdan izler görülebileceği gibi istihbarat kurumları da bunun yansıma alanlarından bir tanesidir. İstihbaratçılar, çok farklı ideolojik kimliğe ve kökene sahip kişiler olabilirler. Fakat kurumsal kültür ve devlet hizmeti ortak paydasında buluşmaları bu anlamda önemli ve dikkat çekicidir.

Devrim süreçlerinde, bu yapı büyük bir etki kapasitesine sahiptir. Zira rejimi benimseyen ve rejime muhalif olan istihbaratçı, devrim sürecine büyük bir hassasiyetle yaklaşmaktadır. Bu süreçte bu tip istihbaratçı, öncelikle söz konusu devrim hareketinin niteliğini göz önüne alır. Söz konusu devrim hareketini, kendi tasavvuruna uygun bulmaması halinde, büyük ölçüde rejimi benimseyen istihbaratçı tipinde gözlemlenebileceği üzere koruma refleksi ile hareket edecektir.

İstihbaratçının, devrim hareketini kendi tasavvuruna yakın ve uygun bulması durumunda ise birkaç farklı etkileşim boyutu ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, devrimci gruplar ile doğrudan ilişkiye geçebilecek olan istihbaratçı, bu anlamda bu gruplara, ihtiyaç duydukları desteği sağlayabilir. Bu süreçte istihbaratçı, doğrudan ve fiilen bu grupların yanına geçebilir veya rejimin yanında görünmek suretiyle örtülü biçimde desteğini sergileyebilir. Bu noktada, devrim sürecinde rejimi zayıflatacak eylemler, rejime ilişkin bilgilerin devrimci gruplara aktarımı, devrimci gruplara önderlik etme gibi farklı destek biçimleri söz konusu olabilmektedir.

2-) İstihbaratçının Psikolojik Durumu, Karakter Özellikleri Ve Devrime Yönelik Tutum

İstihbaratçının devrim süreçlerine yönelik tutumunu belirleyen faktörler arasında, psikolojik durum ve karakter özellikleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda, istihbarat personeli, devrim sürecine ilişkin olarak alacak olduğu pozisyonu, yalnızca rejime yönelik algısı doğrultusunda belirlememekte, kişisel çıkarlar, statü arzusu veya korku faktörleri ile de şekillendirmektedir.

İstihbaratçı, rasyonel seçim kuramı bakış açısı ile net bir biçimde açıklanabilecek tutumları ile, devrim süreçlerinin içinde ya da karşısında yer alabilmektedir. Buna göre, mevcut rejimin devamlılığının muhafazasının, istihbaratçının mesleki çıkarlarına; statü ve mevki anlamında yükselişine, ekonomik refahına ve gelir artışına olumlu yönde yansıtacağı değerlendirildiğinde istihbaratçı mevcut rejimin yanında ve devrim sürecinin karşısında, söz konusu kişisel çıkar potansiyelinin devrim süreci ve devrim sonrası oluşacak yeni yapı ile sağlanabileceği yönündeki algı oluşumu ise istihbaratçının devrim sürecinin yanında ve mevcut rejimin karşısında konumlanmasını sağlayacaktır.

Diğer yandan, yine rasyonel seçim bakış açısının bir alt başlığı olan psikolojik durum da bu anlamda etkili olan faktörlerdendir. Devrim sürecinin yanında yer alma veya mevcut rejimin yanında yer alma seçeneklerini, bireysel güvenliğini sağlama ve yaşam korkusu ve kaygısı ile belirleyebilen istihbaratçı, bu bağlamda temel yaşamsal gereksinimlerinin, can ve mal güvenliğinin sağlanabilmesi adına tutumunu ortaya koymaktadır. Bu durumlarda, mevcut rejimden veya devrimci aktörlerden gelebilecek baskılar etkili olabilmektedir. Ayrıca, istihbaratçının, mevcut faaliyetlerinde yaşadığı, takdir eksikliği, ihanet ve aldatılmışlık durumları ve hissiyatı ve baskılanma gibi psikolojik faktörlerde devrim sürecine yönelik tutumunu şekillendirebilmektedir. Bu durumlarda istihbaratçı, devrim sürecini, yaşamış olduğu olumsuz psikolojik durumların telafisi ve bir anlamda mevcut rejime ve kurumlara yönelik bir intikam imkanı olarak değerlendirebilmektedir.

Devrim ve istihbaratçı etkileşiminin incelenmesi, hem devrim süreçlerinin seyri, evrimi ve başarı/başarısızlığı hem de istihbaratçı psikolojisinin anlaşılabilmesi için büyük önem taşımaktadır. Diğer yandan, istihbarat analizi açısından bakıldığında, devrim ve istihbaratçı etkileşimi, bir ülke hakkında ortaya konacak toplumsal hareketlere ilişkin öngörülerin de

başarısını etkileyen faktörlerden biridir. Bu etkileşimin tüm hatları ile, doğru ve gerçekçi biçimde anlaşılması, istihbarat analizinin başarısını destekleyecektir. Potansiyel toplumsal hareketler, potansiyel devrim girişimleri ve istihbarat bu süreçlerle ilişkisi, herhangi bir ülke ekseninde gerçekleştirilecek olan kültürel istihbarat analizinin temel unsurlarındandır. Bu süreçlere ilişkin öngörü kapasitesi bu alandaki yoğunlaşma ile doğru orantılı biçimde gelişecektir.

Kafkas Stratejik Araştırmalar Merkezi

ANKARA